

Iwona Plater

Fundacja Aktywnej Rehabilitacji

Zdjęcia: Anna Krajowska

Sprawozdanie z konferencji *Niepełnosprawność i praca – nowe perspektywy, nowe rozwiązania*

Konferencja została zorganizowana w Ambasadzie Brytyjskiej 30 października 2013 r. przez Fundację Aktywnej Rehabilitacji oraz Brytyjsko-Polską Izbę Handlową w ramach programu „Wsparcie osób z rzadko występującymi niepełnosprawnościami i niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi w wieku 45+ na rynku pracy”; współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Celem konferencji było przedstawienie pracodawcom najciekawszych wzorców aktywizacji zawodowej skierowanych do osób niepełnosprawnych po 45. roku życia oraz wybranych faktów i danych związanych z pracą osób niepełnosprawnych.

Koszty niepełnosprawności w Polsce to 4,9% PKB rocznie¹. Z prawie 5 mln osób niepełnosprawnych 2 mln to osoby w wieku produkcyjnym². Większość z nich, przy odpowiednim przygotowaniu, może pracować na otwartym rynku pracy. W środę, 30 października 2013 r., w Ambasadzie Brytyjskiej w Warszawie odbyła się konferencja „Niepełnosprawność i praca – nowe perspektywy, nowe rozwiązania”, promująca zatrudnienie jednej z najbardziej zagrożonych trwałym bezrobociem grup społecznych: osób niepełnosprawnych, które ukończyły 45 rok życia.

Celem wydarzenia organizowanego przez Brytyjsko-Polską Izbę Handlową (BPCC) oraz Fundację Aktywnej Rehabilitacji (FAR) było przedstawienie środowisku biznesowemu – potencjalnym pracodawcom – korzyści wypływających z zatrudniania niepełnosprawnych pracowników.

Chcemy, aby pracodawcy jasno zdali sobie sprawę, że zatrudnianie osób niepełnosprawnych, także z tej grupy, może być jeszcze bardziej opłacalne niż zatrudnianie osób pełnosprawnych – wyjaśnia Elżbieta Głogowska, prezes FAR, jednej z największych organizacji *non-profit*, od ćwierć wieku oferującej kompleksowy program aktywizacji społeczno-zawodowej osobom poruszającym się na wózku inwalidzkim. *Pracodawcy często nie doceniają kompetencji osób niepełnosprawnych, roli nowoczesnej techniki w niwelowaniu skutków niepełnosprawności oraz*

¹ *Instytucjonalne, zdrowotne i społeczne determinanty niepełnosprawności*, pod red. S. Golińskiej, Warszawa, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 2012, s. 431

² *Za: Osoby niepełnosprawne na rynku pracy w 2011 r.*, pod red. A. Zgierskiej, Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 2012

systemu dopłat, jakie Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oferuje firmom zatrudniającym osoby z niepełnosprawnością. Od lat obserwujemy, jak znakomicie osoby niepełnosprawne radzą sobie na otwartym rynku pracy – dodaje Głogowska.

Szczególnie potrzebne i cenne – jako pomost do zatrudnienia – są staże rehabilitacyjne i praktyki zawodowe. Aby je zrealizować, potrzebna jest wiedza i odpowiednie nastawienie pracodawców: osoby niepełnosprawne mogą być tak samo dobrymi pracownikami, jak osoby pełnosprawne, i – co stanowi dodatkową zachętę – zatrudniając osobę niepełnosprawną, pracodawca proporcjonalnie zmniejsza (lub wręcz likwiduje) obowiązek przekazywania wpłat na PFRON, korzysta też z atrakcyjnego systemu dopłat do wynagrodzenia osoby niepełnosprawnej oraz zwrotu kosztów związanych z ewentualnym dostosowaniem jej stanowiska pracy³.

Przekonanie pracodawcy do zatrudnienia osoby niepełnosprawnej może być obecnie o tyle łatwiejsze, że w latach 2008–2012 o niemal połowę wzrosła liczba osób niepełnosprawnych z wyższym wykształceniem (2008 – 5,4%; 2012 – 9,5%). To efekt programów aktywizacyjnych, zmian w dostępie do przestrzeni publicznej (komunikacja miejska, projektowanie uniwersalne), a także – może przede wszystkim – zmian w mentalności samych osób niepełnosprawnych.

John Crosbie, ekspert ds. niepełnosprawności z Uniwersytetu w Edynburgu, przedstawił najciekawsze metody aktywizacji społeczno-zawodowej, stosowane w Wielkiej Brytanii. Przyglądając się próbom reformy systemu zabezpieczeń socjalnych w Wielkiej Brytanii, bezsprzecznie można stwierdzić, że jego stałą cechą jest zmienność. Jest ona związana z kolejnymi pojawiającymi się raportami na temat efektów podejmowanych działań. Najważniejsze z systemowych zmian wprowadzanych na przestrzeni ostatnich lat to: *New Deal*, po dwóch latach pilotażu implementowany w całym kraju (2001 r.), następnie, w kilka lat później, zmieniany, po kolejnej ocenie, w czerwcu 2011 r. zastąpiony aktualnie funkcjonującym (choć także poddawany krytyce) *Work Programme* i *Work Choice*.

To, co istotne w brytyjskim podejściu do spraw aktywizacji zawodowej, to otwartość na zmiany, umiejętność krytycznej oceny działań nieudanych, efektywny system sprawdzania i kontroli. Charakterystyczne jest także przesuwanie części ryzyka związanego z partycypacją w programie na podwykonawcę, co w naturalny sposób wymusza zaangażowanie. Trzonem zaś wszystkich powyższych programów jest filozofia jak najefektywniejszej, dopasowanej do potrzeb konkretnej osoby zindywidualizowanej pomocy, zapewnienia podnoszącej kwalifikacje edukacji, realnego zaangażowania w proces poszukiwania pracy.

³ Informacje na temat wysokości i sposobu kalkulowania wpłat obowiązkowych oraz dopłat do wynagrodzeń niepełnosprawnych pracowników można uzyskać na stronach PFRON (www.pfron.org.pl) lub kontaktując się z Infolinią 0 801 233 554 (dla telefonów stacjonarnych) albo (22) 581-84-10 (dla telefonów komórkowych); adres poczty elektronicznej: sod@pfron.org.pl.

Jedną z najważniejszych cech programów jest możliwość odebrania zasiłku tym osobom, które bez dobrze uzasadnionego wyjaśnienia nie chcą podjąć pracy. Na gruncie brytyjskim narodziły się także niezwykle ciekawe i bardzo skuteczne

Wystąpienie Johna Crosbie'go z Uniwersytetu w Edynburgu, eksperta ds. aktywizacji osób niepełnosprawnych

formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób mieszkających na terenach szczególnie zagrożonych bezrobociem.

Tzw. firmy wspólnotowe (*community enterprises*) czy firmy społeczne (*social enterprises*) to twory, których działalność koncentruje się na zaspokajaniu lokalnego popytu na dobra i usługi, a zarazem tworzenie miejsc pracy. Te pierwsze szczególnie dobrze sprawdziły się na terenach biedniejszych, objętych kryzysem. I jedno, i drugie stanowią miejsce zatrudniania osób niepełnosprawnych, którym wyjątkowo trudno jest znaleźć pracę gdzie indziej. Dane pokazują też ich dynamiczny rozwój. Dochody branży za 2010/11 r. kształtowały się następująco: przychód z działalności komercyjnej na poziomie £21.4 bn, w zestawieniu z datkami na poziomie £14.7 bn⁴.

⁴ Za: *The National Council for Voluntary Organisations' (NCVO) Almanac*, 2013

Arkadiusz Jabłoński, koordynator programu AMS dla Integracji, medalista paraolimpijski z Sydney i Aten, wieloletni promotor i praktyk zatrudniania osób niepełnosprawnych, zaprezentował założenia programu „Wsparcie osób z rzadko występującymi niepełnosprawnościami i niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi w wieku 45+ na rynku pracy” w praktycznej perspektywie swoich doświadczeń, a dyrektor Teresa Hernik z Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych omówiła dane makroekonomiczne (także w kontekście niekorzystnych prognoz demograficznych), dotyczące rynku pracy osób niepełnosprawnych i związanych z jego funkcjonowaniem kosztów. Roczna renta z tytułu niezdolności do pracy to ok. 9 500 zł. W ciągu 10. lat 95 000. To koszty. Jeśli w tym okresie dana osoba nie pobiera renty, ale pracuje – i przyjmijmy w zaokrągleniu średnie wynagrodzenie za 2011 r.: 3 400 – to zamiast 95 000 kosztów w ciągu 10. lat otrzymujemy kwotę 408 000 przychodu. Czy jest różnica? Owszem. Wszyscy ponosimy jej koszt. Prognozy demograficzne dla Europy są niekorzystne: do 2025 r. ponad 20% Europejczyków będzie miało 65 lat lub więcej, gwałtownie wzrośnie też liczba osób po 80. roku życia. Zmieniają się proporcje wielkości grupy pracującej do grupy

Wystąpienie Teresy Hernik, Dyrektor Biura Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej (Decyzją Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 marca 2014 roku, Teresa Hernik została powołana na stanowisko Prezesa Zarządu PFRON)

otrzymującej świadczenia. Największym wyzwaniem, jakie w tej chwili demografia stawia przed Europą i Polską (Polską szczególnie), jest jak najlepsze przygotowanie się na nadchodzące zmiany z punktu widzenia ekonomicznego. Jednym z działań, jakie koniecznie należy podjąć, jest aktywizacja wszystkich grup społecznych zagrożonych opuszczeniem rynku pracy, przy czym za szczególnie niebezpieczne należy uznać długotrwałe pozostawanie bez zatrudnienia. Osoby niepełnosprawne, zwłaszcza po 45. roku życia, z niepełnosprawnościami rzadko występującymi lub sprzężonymi, są szczególnie narażone na bezrobocie.

W czasie happeningu *Sprawność bez barier* niepełnosprawni eksperci pokazali, jak nowoczesna technika niweluje skutki niepełnosprawności: wózek aktywny (osoba niepełnosprawna może go samodzielnie złożyć i rozłożyć, także sama włożyć do samochodu) całkowicie eliminuje potrzebę obecności opiekuna i stanowi nowoczesną protezę czynnościową nóg; komputery i telefony z funkcją transformacji tekstu na mowę dla osób niewidzących, video tłumacze dla głuchych.

W panelu dyskusyjnym „Czy osoby niepełnosprawne same tworzą negatywne stereotypy?” zaproszeni goście: J. E. Ambasador Brytyjski w Polsce Robin Barnett, senator Marek Augustyn, ekspert ds. niepełnosprawności z Uniwersytetu w Edynburgu John Crosbie, dyrektor ds. odpowiedzialności społecznej biznesu i różnorodności w UBS Poland Monika Jankowska-Rangelov oraz Arkadiusz Jabłoński z AMS rozmawiali o kwestii motywacji osób niepełnosprawnych do podjęcia starań o znalezienie i utrzymanie pracy, a także o finansowych implikacjach ich decyzji.

Panel dyskusyjny z udziałem Arkadiusza Jabłońskiego, senatora Mieczysława Augustyna, Moniki Rangelov, J.E. Ambasadora Brytyjskiego

Goście konferencji *Niepełnosprawność i praca nowe perspektywy nowe rozwiązania*

Ambasador Brytyjski w Warszawie Robin Barnett podkreślił, że jesteśmy świadkami bardzo niekorzystnych trendów demograficznych, w tym starzenia się społeczeństw oraz zmniejszającej się liczby osób w wieku produkcyjnym. Tymczasem nasze gospodarki będą potrzebować wielu dobrze wykształconych, kreatywnych i zmotywowanych pracowników. Wyraził on przekonanie, że warto pokazywać pracodawcom, jak cennymi pracownikami są osoby niepełnosprawne. A także, że zatrudnianie ich jest po prostu opłacalne.

Konferencja była częścią działań realizowanych w ramach projektu „Wsparcie osób z rzadko występującymi niepełnosprawnościami i niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi w wieku 45+ na rynku pracy”, finansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego oraz PFRON. Głównym założeniem programu jest kompleksowa, indywidualnie dobierana do potrzeb każdego z uczestników pomoc, pozwalająca w efekcie powrócić na rynek pracy i utrzymać zatrudnienie. Poszczególne etapy zakładają:

1. objęcie wsparciem (zindywidualizowana, kompleksowa usługa) 375. osób niepełnosprawnych z rzadko występującymi niepełnosprawnościami i niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi, w wieku 45+;
2. opracowanie indywidualnych planów działania dla 375. osób niepełnosprawnych;

3. ukończenie przez 250. uczestników integracyjnych wyjazdowych warsztatów aktywizacji społeczno-zawodowej (zajęcia integracyjne, socjoterapeutyczne, rozwoju osobistego i zawodowego);
4. odbycie staży rehabilitacyjnych przez 175 osób;
5. odbycie praktyk zawodowych przez 175 osób;
6. ukończenie szkoleń podnoszących kwalifikacje podstawowe przez 250 osób (nabywanie umiejętności niezbędnych na wielu stanowiskach pracy, np. warsztaty informatyczne, kursy językowe);
7. 300 osób skorzysta ze wsparcia w zakresie poradnictwa i doradztwa zawodowego;
8. ukończenie szkoleń zawodowych przez 300 osób;
9. ukończenie przez 250 osób warsztatów dla rodzin i opiekunów osób niepełnosprawnych (tematyka warsztatów jest określana z uwzględnieniem problemów, jakie wynikają m.in. z indywidualnych planów działania beneficjentów. Ponadto, rodzaj wsparcia jest uzależniony od tego, kto konkretnie zostanie wskazany przez osobę niepełnosprawną do udziału w warsztatach. Warsztaty dla rodzin i opiekunów polegają głównie na wsparciu psychologicznym i prawnym);
10. 300 osób skorzysta z usług pośrednictwa pracy;
11. podjęcie pracy przez 75 osób;
12. ukończenie przez 25 osób zajęć z zakresu przedsiębiorczości i zakładania działalności gospodarczej oraz spółdzielczości socjalnej.